

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОГО ООНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 1(17), с. 170–175

Застосовуються причини і перспективи теоретичного оновлення концепції політичної культури в зарубіжній політичній науці. Аналізується еволюція концепції політичної культури Г. Алмонда, методологічний підхід Р. Інглегарта, напрям оновлення типологічного ряду політичної культури, здійсненого Х'юнксом і Хікспурсом, ідеї А. Віддавскі та В. Вуйчича щодо розуміння сутності політичної культури в сучасній політичній науці.

Зміни у політичній культурі постсоціалістичних країн, які є продовженням національних і загальноєвропейських трансформацій кінця ХХ — початку ХХІ ст., їх специфіка та інтенсивність визначаються неповторним комплексом економічної, соціальної, політичної, культурної та етнопонаціональної ситуації. Східноєвропейський простір до сьогодні залишається тим регіоном, де демократичні політичні орієнтації та розмаїття конвенційних форм участі у політичному процесі зазнають одночасного відновлення, засвоєння та переосмислення масовою свідомістю. Водночас у кожній посткомуністичній країні чітко простежуються особливості політичної культури, які наперед залежать від динамічності процесу становлення демократичних політичних інститутів. Саме це робить проблему теоретико-методологічного оновлення концепції політичної культури актуальною для політологічного співтовариства.

Розуміючи необхідність змін політичної культури в Україні у напрямі демократизації, українські політологи з початку 90-х років починають звертатися до розробки теоретичних аспектів цього явища. Сьогодні концепція політичної культури, якою оперує українська політична наука, сформувалася у вигляді двох теоретичних напрямків. Для першого з них характерним є уявлення про політичну культуру як про сукупність знань, цінностей, політичного досвіду і традицій, принципів і способів політичної діяльності та функціонування політичних інститутів. Важливо, що наведені ознаки політичної культури не ото-

тожуються із загальними характеристиками тієї політичної системи, складовою якої вона є. Серед дослідників, які підтримують цей напрямок у трактуванні політичної культури, можна назвати С. Рябова, Л. Нагорну, В. Полохала, В. Потульницького, О. Семківа, В. Цимбалістого, В. Матусевича, П. Саса [5; 7; 8; 13; 14].

Другий напрямок у розумінні політичної культури визначає та аналізує її під кутом зору узагальнюючих політико-психологічних характеристик індивіда, ступеня його політичної розвиненості, вміння реалізувати власні політичні знання в межах функціонуючої політичної системи (детальніше див. [4; 9; 10]). Тут у процесі аналізу політичної культури першочерговим є звернення до понять “національна культура”, “національний характер” і “менталітет”, які пов'язуються з базовим національним психологічним типом, сприяють формуванню певних політичних орієнтацій і, врешті-решт, реалізуються в політичній поведінці. Серед досліджень, в яких підтримується такий підхід, передусім слід назвати праці В. Бебика, В. Яніва, Є. Головахи, В. Лісового, Ю. Пахомова, В. Сергєєва, О. Рудакевича [2; 3; 5; 6; 11; 12; 15].

Спробуємо визначити особливості процесу теоретико-методологічного оновлення концепції політичної культури, викликані ціннісними трансформаціями 80–90-х років ХХ ст.

Ще античні мислителі прагнули зрозуміти, чому народи, які діють у межах подібних політичних інститутів, однак виховані на різних цінностях і традиціях, по-різному сприймають одна-

кові політичні події та по-різному поводяться у схожих політичних ситуаціях. Серед мислителів наступних епох, які суттєво вплинули на формування концепції політичної культури, зазвичай називають імена Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І.-Г. Гердера, А. де Токвіля, В. Вільсона, Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельса, М. Вебера. До аналізу цієї проблеми звертаються З. Фрейд та його послідовники (В. Райх, Т. Адорно, Е. Фром та ін.). У США одним з перших подібних проєктів стала серія порівняльних досліджень “Формування громадянина”, проведених Ч. Мерріамом у 1923–1938 рр.

Ідея концепції народилася у процесі дискусії стосовно причин загибелі Веймарської республіки та перемоги націонал-демократії у Німеччині, в якій найпомітнішими були ідеї науковців-емігрантів з Європи (Т. Адорно, О. Кіркхаймер, Г. Макрузе, Е. Фром та ін.), зокрема, концепція авторитарної особистості [1]. Фактично в дискусії була зроблена спроба раціонального пояснення німецької трагедії, яка збіглася з необхідністю подолання кризи політичної науки середини 30-х років ХХ ст. Адже неочікуваний перебіг подій у Німеччині дискредитував дві основні наукові парадигми тієї епохи — ліберальну і марксистську. Відповідно до ліберальної теорії Німеччину, яка належала до країн з найвищим рівнем освіти, чекало демократичне майбутнє. Марксистки вважали Німеччину країною майбутньої соціалістичної демократії. Аргументом на користь такого перебігу історичних подій слугували відповідний тип економічних відносин (капіталістичний), організована соціал-демократія та профспілки. Перемога Гітлера підкреслила, що в межах старого *об’єктивно-раціонально-класового* підходу пояснити політичну історію Німеччини 30-х років неможливо. Політична наука мала розв’язати основну науково-методологічну проблему — виробити парадигму, яка б пояснювала феномен ірраціонального та суб’єктивного в політиці.

Найадекватнішою відповіддю на поставлене питання стала концепція політичної культури, основні положення якої сформулював Г. Алмонд на початку 60-х років минулого століття. Концепція політичної культури у розгорнутому вигляді була подана у дослідженні Г. Алмонда і С. Верби “Громадянська культура: політичні установки та демократія у п’яти державах” (1963) [17]. Виконане у дусі біхевіористських традицій, воно спирається на величезну кількість емпіричного матеріалу, отриманого авторами під час проведення порівняльних досліджень у США, Великобританії,

ФРН, Італії та Мексиці впродовж 1959–1960 рр. Наслідком аналізу отриманих даних і стало формулювання основних положень концепції політичної культури. Дослідники підкреслювали, що категорії, які він використовував під час аналізу політичної культури — субкультури, елітарна субкультура, політична соціалізація та ін., в імпліцитному вигляді були сформульовані ще у Святотому Письмі. Згодом, оцінюючи підхід Г. Алмонда, Г. Екштейн зазначив, що він використав усі вузлові категорії тогочасної соціальної науки *консенсус* О. Конта, *колективну свідомість* Е. Дюркгейма, *значення індивідуальних дій* М. Вебера, *референтні межі дій* Т. Парсонса, *національний характер* М. Міда, — що забезпечило теоретичний, пізнавальний та емпіричний успіх концепції політичної культури [19, 473].

Г. Алмонд, розробляючи концептуальні варіанти поняття “політична система”, виокремив два рівні її аналізу — інституційний та орієнтаційний. Всупереч тогочасним традиціям політологічного аналізу, він стверджував, що для ефективного порівняння політичних систем необхідно вивчати не тільки інституційні характеристики цих систем, а й політичні орієнтації індивідів. Якщо перший рівень аналізу політичної системи передбачає дослідження реальної (фіксованої, наявної) політичної структури суспільства, то другий — дослідження специфічних форм орієнтації на неї. Г. Алмонд зазначає: “Кожна політична система включена в особливий зразок орієнтацій на політичні дії. Я вирішив, що корисно назвати це політичною культурою... Коли ми говоримо про політичну культуру суспільства, ми маємо на увазі політичну систему, інтерналізовану у знанні, почуттях та оцінках його членів” [16, 396–397].

Отже, Г. Алмонд та С. Верба розуміють політичну культуру як орієнтацію стосовно політичної системи, її структур та ролі індивіда у конкретній політичній системі. Згодом Г. Алмонд і Г. Пауелл сформулювали класичне визначення політичної культури, яким до сьогодні оперує чимало науковців. “Політична культура, — підкреслюють автори, — це зразок індивідуальних позицій та орієнтацій стосовно політики, притаманних членам політичної системи. Вона являє собою суб’єктивну сферу, що лежить в основі політичних дій і надає їм значення. Такі індивідуальні орієнтації об’єднують кілька елементів: а) пізнавальну орієнтацію — істинне чи хибне знання про політичні об’єкти та ідеї; б) емоційну орієнтацію відчуття зв’язку, залученості, протидії щодо політичних об’єктів; в) оцінювальну орієн-

тацію — оцінки політичних об'єктів і думки про них, що передбачають застосування оцінювальних стандартів до політичних об'єктів і подій" [4, 14].

Оскільки у реальному дослідженні дуже важко ізоловати ці три типи орієнтацій, авторами було запропоновано звернутися до поняття "об'єкти політичної орієнтації", яке поділяється на політичну систему в цілому та її структурно-функціональні компоненти. Останні, у свою чергу, складаються з трьох видів об'єктів орієнтації:

- функція системи та її інститути (законодавчі, виконавчі, судові);
- носії функцій (монарх, президент, депутат, міністр та ін.);
- основні напрями державної політики, політичні рішення, урядові програми.

Ці види орієнтацій розрізняють залежно від того, пов'язані вони із *входом (input)*, тобто комунікацією між суспільством і тими центрами політичної системи, в яких приймаються рішення, чи тим, що за підтримкою, впливом чи навіть тиском населення запроваджується у політичну систему, або *виходом (output)*, тобто результатами політичного процесу, рішеннями, постановами, які приймаються державою. Чимале значення у структурі політичних орієнтацій має і *політичний автопортрет*, тобто те, що думають громадяни про себе, про можливість власної участі у політичному житті та про ступінь їх реалізації.

Однак у 1963 р. Г. Алмонд і С. Верба не змогли чітко та послідовно визначити відносини, що виникають між переліченими типами орієнтацій і політичними об'єктами, на які ці орієнтації спрямовані. Основна проблема виникла при поясненні відносин орієнтацій до структур виходу та політичного автопортрету. Оскільки ставлення до себе як до особливого об'єкта політичної орієнтації проводиться недостатньо послідовно, тому воно досить часто накладається на зміст поняття "структура виходу" або включається до політичного процесу. Відповідно у дослідженні 1980 р., присвяченому переосмисленню концепції політичної культури, ця ідея була відкоригована [18].

Г. Алмонд визнає, що набагато логічнішою для ефективного дослідження політичної культури буде наступна схема: трьом (незмінним) типам політичних орієнтацій повинні відповідати три об'єкти політичних орієнтацій. Такий підхід забезпечить системність відносин між цими змінними і цілісність концепції політичної культури. Дослідник запропонував три типи об'єктів:

1. *Політична система*, яка охоплює національне співтовариство, політичні структури, форму правління, політичні авторитети, під якими слід розуміти законну, легітимну та інституційну владу. Орієнтація на цей об'єкт дає змогу охарактеризувати такі елементи політичної культури: національна ідентичність, підтримка (непідтримка) політичного режиму, ставлення до політичних авторитетів, легітимність політичної системи.

2. *Політичний процес* як об'єкт політичної орієнтації передбачає насамперед визначення інших як акторів політичного процесу та визначення себе як політичного актора. Використовуючи цей тип об'єкта політичної орієнтації, можна дослідити чимало компонентів політичної культури, серед яких найважливішими є рівень політичної довіри до інших, рівень політичної компетентності політичних акторів (у тому числі власна політична компетентність), рівень колективної компетентності та ін. Саме на основі останніх компонентів як типів політичних орієнтацій стає можливим визначення основних типів політичної культури — парохіальної, підданської, партисипаторної та її різних комбінацій.

3. *Політична влада* як об'єкт політичної орієнтації, який охоплює напрями державної політики та управління, мету політичної дії, спосіб прийняття політичних рішень та ефективність політичного управління. Орієнтація на зазначені суб'єкти формує такі компоненти політичної культури, як очікування від політичної системи, відповідальність влади та ін.

Найважливішим здобутком Г. Алмонда стало визначення відносин між об'єктами політичних орієнтацій (у новому вигляді 1980 р.) і типами політичних орієнтацій (у незмінному вигляді 1963 р.), які представлені у вигляді трьох основних вимірів політичної культури (або трьох типів): культури політичного процесу (*process culture*), політичної системи (*system culture*), політичного управління (*policy culture*).

В останній версії визначення змісту політичної культури, запропонованій Г. Алмондом, увага дослідника зосереджується на виокремленні основних рис політичної культури. Автор концепту підкреслює, що в системі політичної культури слід розрізняти чотири базові риси. По-перше, політична культура позначена сукупністю політичних орієнтацій, які характеризують населення країни в цілому або його окремих груп. По-друге, зберігаючи вірність ідеям 60-х років, Г. Алмонд констатує, що визначальною характеристикою політичної культури є пізнавальні, емоційні та

оцінювальні складові, представлені у вигляді політичних орієнтацій, які відображають знання та вірування стосовно існуючих і бажаних політичних реалій. По-третє, чимало визначальних специфічних рис політичної культури залежать від періоду дитячої соціалізації, рівня і стилю отриманої освіти, відкритості, якості та структури засобів масової інформації, досвіду спілкування з урядовими організаціями, соціально-економічних чинників. По-четверте, специфічною ознакою політичної культури є те, що хоча вона і здійснює вплив на діючі політичні та урядові структури, багато в чому визначає особливості їх функціонування, вона не детермінує їх діяльність. Причиною залежності між політичною культурою та політичними інститутами є двобічна [4, 17].

Ціннісні трансформації західноєвропейських суспільств 70–80-х років привели до появи нових підходів у розумінні політичної культури. Найвідомішим серед них є підхід, запропонований Р. Інглегартом, який довів, що, по-перше, політична культура окремої людини відображає соціально-економічний контекст її буття; по-друге, зв'язок між політичними орієнтаціями та соціально-економічними умовами є одномоментним, що дає змогу говорити про можливість зміни типу політичної культури.

Своє дослідження “Ренесанс політичної культури” (1988) автор будує на позиціях концепції *тихої революції*, яка пов'язує зміни в політичних системах західних країн 70–80-х років ХХ ст. з революцією у цінностях, що відбулася після прояву соціальної активності ситого післявоєнного покоління [22]. Р. Інглегарт виходить з того, що настрої та ціннісні орієнтації широких верств суспільства позначені певною стійкістю в часі, що дозволяє вважати їх елементами культури. Певне поєднання масових цінностей та орієнтацій утворює *синдром поглядів*, який має безпосередній зв'язок з життєздатністю демократичних політичних інститутів. Ступінь укорінення політико-культурного синдрому Р. Інглегарт пропонує корелювати з тривалістю існування нації в умовах демократії.

Фактично демократичний політико-культурний синдром є поняттям, яке співзвучне з терміном Г. Алмонда “громадянська культура”, за допомогою якого останній намагається створити зразкового громадянина демократичного суспільства. Але Р. Інглегарт запропонував власне трактування цього явища, визначивши два елементи громадянської культури. Першим елементом є рівень схильності довіряти іншим (interpersonal

trust), що є необхідною передумовою об'єднання громадян у громадські асоціації. У разі відсутності громадських організацій можливості людей формулювати та декларувати власні політичні інтереси значно зменшуються. Більше того, відсутність довіри підриває можливості демократичних процедур передавання влади за результатами виборів, що потребує лояльності та законослужняності від політичних сил, які опинилися в опозиції.

Другим елементом громадянської культури Р. Інглегарт визначає рівень задоволеності життям (life satisfaction). Цей показник автор підходу пропонує розуміти у двох вимірах: по-перше, відчуття власного добробуту накладає відбиток на ставлення громадянина до сфери політики; по-друге, на відміну від задоволеності функціонуванням політичними інститутами, яка завжди прив'язана до поточної кон'юнктури і тому є нетривалою, прихильність громадян до ідеї демократії повинна мати вагомніше підґрунтя. Безперечно, що вірність ідеалам демократії формується та підкріплюється власним досвідом життя у демократичному суспільстві.

Свої припущення Р. Інглегарт перевіряв, використовуючи дані Євробарометру за період із середини 70-х до середини 80-х років у дев'яти країнах. Узагальнюючи опрацьований емпіричний матеріал, дослідник фактично довів істинність усіх своїх припущень, визначивши корелятивні залежності між рівнем економічного розвитку та перспективами демократії, що дало йому можливість стверджувати: “Тривале економічне процвітання може подарувати в індустріальному суспільстві законність режиму будь-якого типу. Так, воно може підтримувати життєздатність демократичних інститутів, якщо вони вже створені. До того часу, доки економічний розвиток не супроводжується певними зрушеннями в соціальній структурі й політичній культурі, малоімовірно, що ліберальна демократія зможе відбутися” [22].

Сьогодні стало зрозуміло, що типології політичної культури, запропоновані зарубіжними політологами у 40-60-х роках ХХ ст., не завжди є адекватними для аналізу сучасних політичних процесів. Саме тому в середині 90-х років голландські дослідники Х'юнкс і Хікспурс удосконалили типологію політичних культур Г. Алмонда і С. Верби, додавши до неї нові типи, які отримали наступні назви: громадянська партисипаторна культура, клієнтистська культура, протестна культура, автономна культура, культура спостерігачів [21]. В основі зазначеної типології лежать суб'єктивний політичний інтерес як емпіричний

індикатор орієнтації стосовно політичної системи в цілому (про- або антисистемна орієнтація); політична довіра до державних інститутів і чиновників як емпіричний індикатор орієнтації стосовно “виходу” системи; оцінка можливостей особистісної участі у політичному житті та впливу на політику як індикатор орієнтації стосовно індивідуальної політичної активності (самоорієнтації).

У кінці 80-х — на початку 90-х років з’являються праці, в яких, подібно до підходу Р. Інглегарта, визнається практична функціональність концепції політичної культури. Зокрема, А. Вілдавскі, звертаючись з президентською промовою до Американської асоціації політичної науки, визначив політичну культуру не як альтернативу раціональній економічній поведінці, а як свого роду культурну раціональність [24, 560–561].

Однак і ренесанс концепту політичної культури не сприяв зменшенню критики. У дискусіях 90-х років, що розгорнулися на сторінках “American political science review”, чітко окреслилося кілька напрямків. Перший об’єднує дослідників, які займалися пошуком тих ознак і показників, що дозволяли розуміти політичну культуру як змінну, котра визначає суть взаємодії між культурою і структурою. Представники другого напрямку заперечували сам політико-культурний підхід на користь первісності концепцій політичних інститутів, політичних акторів або раціонального вибору. Третій напрямок згуртував науковців, які звернулися до антропології, інтерпривізму та символічного аналізу.

Підсумовуючи дискусії навколо концепції і самого терміна “політична культура”, Г. Алмонд у 1990 р. підкреслював, що політична культура “знайшла власне місце у концептуальному вокабулярі політичної науки”, однак разом з тим дала поштовх “до нескінченної полеміки в межах цієї дисципліни — полеміки не настільки значної, як навколо плюралізму, однак досить переконливої у кількісних показниках. Можна нарахувати 35–40 книг, що трактують політичну культуру в емпіричному та теоретичному планах, приблизно сто журнальних статей та доповідей на симпозіумах, а також більше тисячі згадок у літературі” [4, 22].

У контексті останніх теоретичних дискусій щодо політичної культури здається цікавим підхід політолога В. Вуйчича, який запропонував власне визначення політичної культури як “інтелсуб’єктивного вірування стосовно політики та політичної діяльності людей” [23, 125]. Під інтелсуб’єктивним автор визначення розуміє наслідки ставлення індивіда до інших суб’єктів

політичної системи, а сама політична культура залежить від історичного досвіду народу, процесів політичної соціалізації, процедур політичного виховання. Слід зазначити, що останнім часом до використання і власного розуміння терміна “політична культура” починають звертатися історики, які мають можливість використовувати всі здобутки політичної науки в цій сфері [20].

Таким чином, для опису політичної культури суспільства, для визначення її типу та для порівняння різних політичних культур потрібно з’ясувати ставлення громадян до політики в цілому, наявність інтересу до неї або відсутність такого, рівень поінформованості та компетентності у питаннях політики, належність до політичних партій і ставлення до них, а також до засобів масової інформації; ступінь задоволення політичною системою, очікування громадян стосовно власної політичної системи та рівень їх реалізації; рівень ідентифікації з певною політичною системою та із співгромадянами, яка відображає ступінь отождолення і водночас прийняття або неприйняття, довіри або недовіри до інших політичних інститутів, організацій, еліт, осіб, яким делегується влада; спосіб розв’язання політичних суперечностей і політичних конфліктів, які характеризують поведінку політичних суб’єктів; характеристику процесу і технологію ухвалення політичного рішення, що дають змогу визначити суб’єкт прийняття рішень, роль окремого громадянина у цьому процесі, характер його участі в процесі.

Отже, сучасне теоретико-методологічне оновлення концепції політичної культури сприяє розробці об’єктивних критеріїв для проведення порівняльних досліджень щодо політичної поведінки в умовах специфіки різних політичних систем, створенню емпіричної бази, яка дає змогу встановлювати зв’язок між індивідуальною і груповою політичною поведінкою та соціально-політичним досвідом і традиціями, типовими для конкретної країни. Такий підхід відкриває широкі перспективи дослідження політичної культури в контексті здійснення політичного прогнозування, розробки політичного курсу, прийняття і реалізації політичних рішень.

Література

1. Адорно Т. Исследование авторитарной личности / Под общ. ред. В. П. Кулыгина. — М.: Серебряные нити, 2001. — 416 с.

2. Бебик В. Наша політична культура // Політологічні читання. — 1992. — № 1. — С. 6–23.
3. Бебик В. М., Головатий М. Ф., Ребкало В. А. Політична культура сучасної молоді. — К.: Укр. НДІ проблем молоді, 1996. — 112 с.
4. Бурдяк В. І., Ротар Н. Ю. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів: Моногр. — Чернівці: Рута, 2004. — 328 с.
5. Головаха Є., Пухляк В. Політична соціалізація в посткомуністичній Україні // Політична думка. — 1994. — № 2. — С. 26–29.
6. Лісовий В. Культура — ідеологія — політика. — К.: Вид-во імені Олени Теліги, 1997. — 352 с.
7. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії. — К.: Стило, 1998. — 278 с.
8. Потульницький В. А. Теорія української політології. — К., 1993. — 192 с.
9. Ротар Н. Ю. Концепція політичної культури в українській політичній науці // Політологічні та соціологічні студії: Зб. наук. праць. — Чернівці: Місто, 2000. — Т. 1. — С. 99–109.
10. Ротар Н. Ю. Посткомуністичні зміни в політичній культурі Росії: досвід для України // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. — К.: Вид. ПАРАНАН, 2004. — С. 92–110.
11. Рудакевич О. Ментальність і політична культура української нації // Розбудова держави. — 1995. — № 10. — С. 26–30.
12. Рудакевич О. Політична культура української нації (наукові засади дослідження та відродження) // Мандрівець. — 1995. — № 1. — С. 69–80.
13. Сас П. Політична культура українського суспільства (к. XVI–XVII ст.). — К.: Вид-во Ін-ту історії НАН України, 1998. — 295 с.
14. Цимбалистий Б. Тавро бездержавності: політична культура українців. — К., 1994. — 298 с.
15. Янів В. Проблема психологічного окциденталізму України // Мандрівець. — 1994. — № 1.
16. Almond G. A. Comparative Political System // The Journ. of Politics. — 1956. — № 3. — P. 396–397.
17. Almond G. A., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes a. Democracy in Five Nations. — Princeton: Princeton Univ. Press, 1963. — 281 p.
18. Almond G. A., Verba S. The civil culture revisited: An analytic study. — Boston; Toronto: Little Brown, 1980. — 421 p.
19. Eckstein H. Culture as foundation concept for the social sciences // Journ. of theoretical politics. — 1996. — Vol. 8, № 4. — P. 471–497.
20. Formizano P. The Concept of Political Culture // The Journ. of Interdisciplinary History. — 2001. — Vol. 31, № 3. — P. 393–426.
21. Heunks F., Hiksloops F. Political culture 1960–1990 Values in Western Societies Ed. By R. de Moor. — Tilburg: Tilburg Univ. Press, 1995. — P. 51–82.
22. Inglehart R. The renaissance of political culture // American Political Sci. Rev. (Washington). — 1988. — Vol. 82, № 4. — P. 1203–1230.
23. Vujcic V. Pojam politicke kulture // Politicka misao (Zagreb). — 1997. — G. 34, № 4. — S. 125.
24. Wildavsky A. Choosing Preferences by Constructing Institutions: A Cultural Theory of Political Change // American Political Sci. Rev. — 1988. — Vol. 82. — P. 589–593.

Сучасне теоретико-методологічне оновлення концепції політичної культури сприяє розробці об'єктивних критеріїв для проведення порівняльних досліджень щодо політичної поведінки в умовах специфіки різних політичних систем, створенню емпіричної бази, яка дає змогу встановлювати зв'язок між індивідуальною і груповою політичною поведінкою, соціально-політичним досвідом і традиціями, типовими для конкретної країни. Такий підхід відкриває широкі перспективи дослідження політичної культури в контексті здійснення політичного прогнозування.

Современное теоретико-методологическое обновление концепции политической культуры способствует разработке объективных критериев для проведения сравнительных исследований политического поведения в условиях разных политических систем, формированию эмпирической базы, которая помогает определять взаимозависимость между индивидуальным и групповым политическим участием, социально-политическим опытом и традициями, характерными для конкретных стран. Такой подход открывает широкие перспективы исследования политической культуры в контексте осуществления политического прогнозирования.

Current theoretic-methodological renovation of the political culture's concept assists elaboration of the impartial criteria for the conducting of the comparative investigations concerning the political culture in the terms of a peculiarity of the political systems' variety, forming of the political basis which allows establishing connections between the individual and group political behaviour and social-political experience and traditions that are typical for the concrete country. Such an approach reveals the extensive outlooks of the political culture investigation in the context of the political prognostication accomplishment, the fulfillment of the political course elaboration and the adoption and realization of the political decisions.

Надійшла 30 серпня 2007 р.